

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

Aen-Merckingehe Op de Ketterije der Ethnophrones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

als van benaminghe/ dat is/ soo onse Partije oock mede seert/ dat r'ghene booz de consecratie wiert hzoodt/en wijn ghenoeit/ nae de consecratie den naem kreegh van't lichaem / ende bloedt. Soo dat dese ketterij niet met ons / maer veel eer met Partije in dit stuck ober-een-quamen. Wie sal hier nu D. Cabeljau konnen ontschuldighen ofte van eenen groben mislagh / ofte van eene openbare ontrouwigheyt?

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Ethnophrones.

D. Cabeljau , Pag.565.

Ethnophrones wierdense ghenoeit , ende van *Damasce-nus* onder het ghetal der ketters gherekent in *Catal. Hares.* die Christenen zijnde, de Heydensche manieren nae volghden. De Papisten meriteren desen naem in meest al hare ceremonien: Want op den klaren middagh ontsteken sy in hare Kercken wasse keerffen, en lampen, nae de wijze der Heydenen, t'welck *Lactantius* uytlicht *lib.6. Cap. 2.* vraghende: *of men wel mach dencken, dat zy by hare sin-nen zijn, die den aenheer, ende ghever des lichts, het licht van keerffen, ende was voor een gave offeren?* daer van daen hebben sy haer Wij-water, haer rasel daghen, haer Processien, haer Vaghevyer, en menichte van andere dinghen. Siet *Gerjon, Baromus &c.*

Catholijcke andt woorde.

De ceremonien der Heydenen zijn tweederley gheweest. De eerste Soorte, die upter nature noch goet/noch quaet sijn/ ghelijck als is / het ontsteken vā een keerffe/ &c. De tweede Soorte Die upter nature quaet sijn: Als sijn toover-konsten/waer-seggghen booz het toedoen des dubbels &c.

De

De questie nu is hier of Damascenus dese secte berispt / om dat sy eenighe Heydensche ceremonien aen namen / die in haer eyghen selven noch goet / noch quaet zijn / ofte wel soodanighe / die ofte upter nature quaet zijn / ofte tot het selve eynde gheschieden / met het welck de Heydenen / die selve hebben ghepleeght :

Laet ons hoorzen wat Damascenus hier van seght. De Ethnophrones seyt hy / approberen de Planeet-daghen, de Fortune, den bedwinghenden Noot, ofte Fatum, alle Astrologie, alle gissinghen, waersegghinghen ende bespieden van t'inghewant der beesten, suyveringen, versoeninghen, lotten, het insien van wonderlijke teekenen, rooverijen, ende meer fabels van sulcken slach. Sy approberen sommighe Feest-daghen der Heydensche Griecken, sy observeren, ende bemercken maenden, en jaren, en tijden.

Is anders niet als dit? dat is immers wederom een slecht beschreedt: want Damascenus, berispt hier dese Secte alleen ober eenighe insettinghen der Heydenen / ofte die upter nature quaet zijn / ofte die van dese Secte tot het selve eynde werden ghepleeght / tot het welck de Heydenen de selve hadden ghebruyckt: van den eersten slaghe / sijn / Tooverijen, voorsegghinghen uyt de planeten raekende het ghene den mensch moet overkomen, het bespien van beesten, &c. van den tweeden slaghe zijn / Feest daghen der Heydenen, maenden, jaren &c. dit altemael tot noch toe raecht ons niet meer / als den hemel de aerde raecht.

Maer D. Cabeljau beghint wederom / nae ghewoonte den verbaepden Philosooph te spelen / ende sijn redeninghe te maerken van een besouder tot een algemeen propositie / en wilt hebben dat Damascenus alle de ceremonien / die den Heydenen ghebruyckt hebben / soude berispt hebben / daer hy nochtans niet anders en berispt als dese hoorgaende in't besouder / de weleke ofte uyt hare nature / ende in haer eyghen selven quaet / ofte goddeloos zijn / ter oorsake van het quaet eynde

de tot het welck sy ghedaen wserden. **Mercht** nu eens de lofheydt van D. Cabeljau: hy wile bewijzen/ dat wy in meest alle onse ceremonien (soo hy sprecht) over-een-komen met de Heydenen / en daerom ghelijck souden zijn / aen dese ghemelde ketters:

Daer en tusschen/ hy stelt ons pzeis vier ceremonien booz/ de welcke/ eben vande Joden/ als sy noch oprechte gheloobighe waren/ zijn ghepleeght gheweest/ als van ons.

Want voor eerst, dat de Joden hebben lichten/ ende lampen ontfeken/ oock hy klaren daghe in haren Tempel/ en Tabernakel naemelijck booz de **Recke des Heeren** / blijckt uyt *Exodi 27. 20.*

Daer **Godt** seght tot **Moyles**: Ghy sult den kinderen Israels ghebieden, datse u brenghen reyne olie van olijven, op datmen gheduerighlijck de lampen ontfeke.

Item. Numeror. 8. 2. Spreect tot **Aaron**, ende seght tot hem; als ghy de lampen aensteken sult, recht teghen over den kandelaer sullen de seven lampen lichten.

Item. 2 Paralip. 4. 20. Oock maecte **Salomon** de kandelaren met hare lampen van ghesloten gout, om die nae de wijse aen te steken voor de Aenspraeck-plaetse.

Item 1. Machab. 4. 50. Sy roockten op den Altaer, ende ontfaken de lampen op den kandelaer, ende sy gaven licht in den tempel.

Item Levitici 6. 13 Het vier sal gheduerighlijck op den Altaer brandende ghehouden worden, ten sal niet uytgebluscht worden.

Ten tweeden, dat de oprechte gheloobighe Joden / hebben haer **Wh-water** / ofte gheseghent water ghehad / blijckt uyt *Numeror. Cap. 8. v. 6. 7.* Neemt de **Leviten** uyt het midden der kinderen Israels, ende reyninghe: Ende alius sult ghy hen doen om te reyninghe: Sprenght op hun water der ontfondinghe. **Dat is** (soo den Dordrechtschen Bijbel seght *Num. 7.*) water om van sonden te reyninghe.

Item Numeror. 19. 20. Wie het water der suyveringhe aentaeckt, die sal onteyn zijn tot den avont. Het water der suyveringe en is op hem niet gesprenght, hy is onteyn &c. Ten

Ten derden. **De Joden hebben hare omme-gan-
ghen / ofte Proceffien ghehadt.** *Blijckt in Iſaie
Cap. 6 ende 2. Samuel. Cap. 6. ende Nehemia cap. 12.
Etc.*

**T'ghene D. Cabeljau boozders praet van Raſel-
daghen.** die tale en verſtae ick niet / en weet niet
wat hy niet dit woort wilt beteeckenen: wat het
Vaghevyer beſaught / dat en hoort tot de Ceremo-
nien niet; die van dit ſtuck wil onderricht zyn / die
leſe mijn Tractaet, t'welck ick dieſ-aende gemaeckt
hebbe.

Wel aen dan / t'is ſeker (ende D. Cabeljau en
kan't niet loochenen ſonder de **Schriſture** te ber-
loochenen) dat de Joden hare ſchten / ende lam-
pen hebben ghehadt inden Tempel / dat ſy haer
gheſeghent ofte ſupberende waer hebben ghe-
hadt; dat ſy hare omme-ganghen / ende Proceffien
hebben ghehadt; waerom en ſeght van D. Cabeljau
niet liever (de wijle hy deſe ceremonien t'it beſou-
der wilde boozſtellen) dat wy de ſelbe niet van de
Hepdenen hebben afgeleent / maer van de opzich-
te gheloobighe Joden.

**Indien hy my ſeght / dat het eben ongherijmt
is van de Joden / die af te leenen / als van de
Hepdenen;** dat en is hier de queſte niet / want
D. Cabeljau moet ons vergheleken by de Ethno-
phrones die als kettery verdozdeelt zyn / ſoo hy
ſeyt / om dat ſy de Hepdenſche Ceremonien
pleegden; ende nu hebbe ick ghehoort / dat de
Ceremonien die ons D. Cabeljau opleghet als Hep-
denſche / nock by de Joden ſyn ghebruyekt ghe-
weest / volghens kan ick wettelijck ſtaende hou-
den / dat wy de ſelbe niet en hebben van de Hepde-
nen / maer van de Joden / ende oerſulck dat
wy dieſ-aengaende niet en konnen ghelijck zyn
aen die / de welke de Hepdenſche inſerunghen
volghden.

**Indien hy my ſeydt dat die ceremonien / een
heel ander dinghen was by de Joden / als by
ons: Ick vzaeghe waerom; hy ſal my antwoor-
den /**

den/ ten eersten om dat sy van Godt selve geboden waren/ ten tweeden om dat sy tot een ander eynde ghebruyckt wierden.

Seer wel: Soo en isser dan gheene questie of dese actien in haer selven quaet zijn: maer de questie is/ of sy by ons quaet zijn/ ende berispe-lijck/ om dat sy ons van Godt niet gheboden en zijn/ ende om dat sy tot een ander eynde gheschieden/ als dat bande Joden was.

Wel aen: Ick vraghe of Godt jer kan ghebie- den/ t'ghene uyter nature quaet is/ als sijn roo-berthen/ ghiffinghen uyt de Planeten/ als of wy daer uyt kosten versekert sijn van het toekomen- de/ &c. 't is seker dat Godt soodanighe dinghen niet en kan/ noch en magh ghebieden/ want dat strydt reghelrecht teghen sijne goetheydt/ ende goddelijcke boozsichtigheydt. Volghet dan dat het ontfeken van lichten/ en lampen/ het ghebruyck van't supberende water/ ende de ommeghanghen enckelijck in haer selven niet quaet en zijn/ ghemerckt dat Godt de selve aende Joden ghe- boden heeft.

Vraghe boozders: of dese dinghen in haer ey-ghen selven goet waren eerse Godt gheboden hadde/ ofte niet? soo ja? soo is het dan in sijn ey-ghen selven goet/ lichten t'ontfeken/ gheseghent water te ghebruycken/ ommegeen in processien/ hoe kan het dan by ons quaet zijn? soo niet? soo zijn dan dese boozse actien in haer selven noch goet/ noch quaet/ maer onbescheyden/ ofte indif-ferent: Sy en zijn niet quaet in haer selven/ an- dersins Godt en soude niet moghen ghebieden hebben; sy en zijn oock niet goet in haer selven/ andersins/ soo diekwils als semant een keerse sou ontfeken/ ofte sich wasschen met water/ dat soude in sijn eyghen selven een goet werck zijn/ t'welck ongherijmt is/ ende stridende teghen het gheboelen van alle gheleerde. Soo moet het dan ten lesten op aenkomen (soo wy boven in andere materie uyt Augustino ghesien hebben) op't eynde of

ofte ooghmerck tot het welcke dese dinghen ghe-
daen worden / om te sien of sy goet / ofte quaet
zijn.

Laet ons nu nemen (de wijle het D. Cabeljan soo
wilt hebben) dat wy dese ceremonien vande
Heydenen afgheteent hebben: Ick segghe dat sy
by de Heydenen quaet waren / om dat sy tot een
quaet eynde ghepleeght wierden/maer dat sy by
ons goet zijn / om dat sy tot een goet eynde ghe-
bruyckt werden.

Ick neme tot ghetupghenisse van dit/ eerst, den
H Augustinum, *Boven*, die het derven van blesch
ende wijn / in de Manicheen berispt / alleen om dat
sy dit deden tot een quaet eynde: Het selve werck
nochtang booz lof-waerdigh hout inden het ghe-
daen werde tot een goet eynde.

Ten tweeden, den H Hieronymus teghen Vigilantium,
die nameijck het ontsteken van keerssen/
daer wy hier van handelen/ by de Heydenen booz
quaet hout / om dat het booz de afgoden ghe-
schiedde: Maer by de Chyistenen booz goet / om
dat het ghedaen wiert booz de Martelaers:
Daer hebt ghy het ontsteken van keerssen/quaet,
ende goet: quaet, als het tot een quaet eynde ghe-
daen wert: goet, als het met een goet eynde ghe-
schiedt.

Van't selve ghevoelen met dese twee treffelijc-
ke Oudt-vaders Augustino, ende Hieronymo, sijn
Ioannes Gerson, ende de Cardinael Baronius op die
selve plaetsen/ die ghy citeert.

De eerste seydte: De Kercke heeft vele ghewoonten
der Heydenen verandert, de selve niet gantschelijk wegh-
nemende, maer de meyninghen der gheloovighe, on-
trent foodanighe ghewoonten, stierende tot een goet
EYNDE.

Trem op't leste van sijn Capittel: Soo ghebeurt
het dat de meyninghe recht ghemaect wesende, vele din-
ghen godtsdienstig zijn, die anders superstitie soudent
wesen.

Hoozt nu Baronium: T'schijnt daer nae, seydte hy/
me:

met voor-raedt inghebracht te wesen, dat, 'tghene dien-
sten waren van heydensche superstitionen, de selve door
den waren Godts dienst gheheylight wesende, souden
besteedt worden tot dienst vande ware Religie.

**Dit alles slypte ick wederom met de klare
woorden van Augustinus Lib. 20. contra Faust Manich.
cap. 23.** Faustus seght, seydt hy/ dat wy niets verandert
hebben vande ghewoonten der Heydenen; hy en weet
niet war hy seydt: al-hoe wel het ghebruyck van som-
mighe dinghen, in ons schijnt ghelijck te zyn met de Hey-
denen, ghelijck als van eten, drincken, kleederen, huy-
sen, &c. nochtans anders ghebruyckt hy die dinghen,
die haerder ghebruyck stiert tot een ander eynde: want
ghelijck ghy-lieden dit al te mael stiert tot een ander
eynde, te weten, van u l.dwalinghe, ende ydelheydt:
Alsoo wy mede, ende in dese, ende in andere dinghen,
(die wy nemen) en leven niet ghelijck als de Heydenen,
om dat wy die niet en stieren tot 't selve eynde, maer tot
het eynde van 't wettelijck, ende goddelijck gheboort, dat
is, de liefde voortkomende uyt een suyver herte, &c.

**Wat ghelijckenisse nu tusschen ons / ende de
Ethnophrones? De Heydensche ghewoonten / die
dese secte bejelt / waren soodanigh / soo wy bo-
ven ghesien hebben / dat sy dooz gheen goet eynde,
oft meynunghe / en kosten goetd ghemaect wo-
den / want sy waren uytter nature / ende uyt haer
selben quaedt: Ghelijckerwijs dan / dat den haer
teghen Godt / lasteringhen teghen Godt / onghel-
loobigheydt / leughentale / ende meer dierghelijc-
ke / om dat sy uytter nature quaedt zyn / noyt en
konnyn gaedt ghemaect worden / oock niet dooz
dupsent goede meynunghen / alsoo oock niet de
insettinghen / oft ceremonien / die de Ethnophrones
pleegghden. Maer de ceremonien / die wy / volgens
het segghen van D. Cabeljau, souden afghelent
hebben vande heydenen / als ontsieken van lich-
ten by klaren daghe / gaen in processien / &c. en
zyn in haer eyghen selven noch goetd / noch
quaedt / maer onbescheyden tot het een oft het
ander / nae abbreuant dat de meynunghe / oft het
eynde**

eynde is van de ghene die-se plegghen / al hoe-wel sy dan by de Heydenen (soo Hieronymus , Gerson, ende Baronius wel bemercken) quaedt zijn ghe-weest / om dat sy tot een quaet EYNDE gheschiedden / te weten / ter eeren bande duyvels ende afgoden / sy zijn nochtans by ons goet / om dat sy tot een goet EYNDE ghedaen worden / te weten / ter eeren Godts.

D. Cabeljau sal misshien segghen / dit pzetert kosten de Ethnophrones oock voorwenden.

Ich hebbe nu gherhoont dat neen / want oft sy duyventmael hadden gheseydt : Wy doen't ter eeren Godts : Ten kost niet ghelden / om dat de Heydensche ceremonien / oft insettinghen / die sy ghebruycken / soodantgh waren / dat sy oock door duyvent goede meyninghen / niet en kosten goet ghemaect worden / naedien sy nyter naturen quaedt waren.

Oft indien wy D. Cabeljau seght / dat onse mede tot gheen goet eynde en gheschieden. Hy en kan wy niet loochenen / oft sy worden by ons tot gheen ander eynde ghedaen als ter eeren Godts: want of hy misshien seyde / sy gheschieden ter eeren van eenen Wroodt-Godt / versterde Heplighen / oft Reliquien / oft dierghelycke lasteringhe: 'tblijft eben wel dat onse meyninghe goet is / want of Patrie , by exempel / ghelooft / dat het maer eenen Wroodt Godt en is / &c. haer gheloo-be en kan eben wel niet beletten / dat onse meyninghe goet zy / dewijle wy vastelijck gheloo-ben / dat het gheenen Wroodt-Godt en is / &c. en alsoo blijven onse ceremonien / die wy souden af-gheleent hebben vande Heydenen / goet / ende lof-waerdigh.

Hier mede halt samen in duyghen / het gheruy-ghemisse van Lactantius , 'twelck D. Cabeljau heeft inghebracht tot sijn boordeel / om te herhoonen / dat het superstitiens / ende quaedt is / lichren ende wasse keerffen t'ontsteken by claren daghe: d'ey-ghen woorden vanden voornemden Lactantius sullen

sullen sijn bezogh in 't licht brengen. Soa spreekt hy:

De Heydenen slachten vette offerhanden voor Godt, als of hy hongherigh ware: Sy schencken hem wijn, als of hy dorstigh ware: sy onsteken hem lichten, als of hy in't duyster ware. Indien sy de sonne willen aenschouwen, sy sullen sien, dat Godt hare lichten niet van doen heeft, die soo een schoon, ende claerblinckende licht heeft ghegheven, tot het ghebruyck van den mensche. Is hy dan wel voor wijs te houden, die den Authour, ende ghever des lights, het licht van wasse keerffen offert tot ghiste?

Wat apparentie is hier / om ons met dit ghetuyghenisse/aengaende 't onsteken van onse lichten/te bestrijden? Seght Lactantius niet openlijck/dat de Heydenen lichten onstaken voor Godt/om dat sy meynden/dat hy in't duyster sat? seght hy niet claer/dat sy dit deden / meynende dat Godt lichten van doen hadde om te sien: dienvolghens dat sy lichten onstaken tot dien eynde/om dat sy Godt souden verlichten / sijne duysterissen / oft blindhepdt verduyven: dat is 't ghene Lactantius in haer berispt / niet het enckel onsteken van keerffen/(oft andersins soude hy de oprechte gheloobighe Joden mede moeten hebben berispen) maer hare meyninghe / met de welcke sy de selve lichten onstaken. Doyt en hebben wy soo een ongherijnde / ende onnatuerlijke meyninghe ghehadt / Ergo het onsteken van onse keerffen/en wordt gheenins van Lactantius berispt; ende D. Cabeljau blijft obertuyghet van bezogh/om dat hy de woorden van Lactantius soo jammerlijck heeft verkozet/ende gheraepzackt.